

Daphne

Årgång 34:2 2023

Strålkorsört!
Hela historien

Mångfald i skogar
rika på lind

Botanikdagarna 2023

Daphne

Årgång 34:2 2023

2

11

21

20

Innehåll

- 1** Ordföranden har ordet – *Sebastian Sundberg*
- 2** Botanikdagarna i Sörmland – *Bo Eknert*
- 11** Strålkorsört – en modern Uppsalaspecialitet
eller Hur korsörten återfick sina strålblommor
– *Sebastian Sundberg*
- 21** Värdefull skog vid nordöstra Vällen
– *Thorleif Joelson*

Föreningssidor

- 28** UBF Verksamhetsåret 2023
- 30** BSIS Verksamhetsåret 2023

Notiser

- 19** Rättelser i *Daphne* 34:1 2023
– *Ingvar Sundh*
- 20** Upprop: Håll utkik efter strålnickskära!
– *Sebastian Sundberg*

När detta skrivs i början av januari så verkar vi för första gången på flera år få en riktigt lång, kall och snörik vinter i landet. Någonstans är det positivt i den pågående globala uppvärmningen när temperaturen når -20 grader och det ligger flera decimeter snö på marken. Samtidigt kan jag inte låta bli att känna vemod och längtan då det inte ens går att floraväcka vintergröna skogsväxter ... Sedan mitten av november har det ju varit "locket på".

Våra två föreningar planerar fina aktiviteter under det kommande året, både föredrag och exkursioner. Längst bak i häftet hittar ni ett urval av dessa, tillsammans med berättelser om vad vi gjort under året som gått. Bland annat ser vi fram emot en gemensam exkursion till Runmarö 8 juni.

I det här numret kan ni läsa om Botanikdagarna i Sörmland 2023, som BSIS var med och arrangerade. Svenska Botaniska Föreningen har flera aktiviteter under sommaren som man kan vara med på, inklusive inventeringsläger i botaniskt dåligt kända trakter och floraväktarläger. Botanikdagarna fyller en viktig social funktion samtidigt som man får möjlighet att utforska Sveriges flora och natur. Botanikdagarna har turnerat genom Sveriges landskap sedan 1979. Så missa inte att anmäla er till Botanikdagarna i Västerbotten 18–22 juli 2024 – platserna brukar gå åt snabbt! Jag har redan en idé om var vi skulle kunna vara nästa gång Botanikdagarna går av stapeln i Daphnes område, om sådär 5–10 år i Uppland – Älvkarleby med sina unika landhöjningskärr, sand- och kalkbarrskogar samt svämmiljöer vore spännande att få visa upp för Sveriges botanister, dessutom med alla lokaler inom korta avstånd.

I övrigt kan ni läsa om spännande skogar och strålande växter i detta nummer av *Daphne* – mycket nöje!

Sebastian Sundberg, UBF

Sebastian Sundberg,
ordförande Upplands
Botaniska Förening

Klibbglim, Utö.
FOTO: BO EKNERT.

Botanikdagarna i Sörmland

Bo Eknert Text

Botanikdagarna 2023 hölls i landskapet Sörmland och gick av stapeln 5–9 juli med ett sextiototal deltagare. Vi hade Hagabergs folkhögskola i Södertälje som bas. Det var drygt 30 år sedan botanikdagarna senast arrangerades i Sörmland, närmare bestämt 1992 med Stensunds folkhögskola som utgångspunkt. Då som nu koncentrerades utflykterna till landskapets östra delar.

På kvällen den 5:e juli samlades deltagarna på Hagaberg för en kort introduktion och presentation av exkursionsprogrammet. Hans Rydberg gav en översikt över landskapet Sörmlands natur – slottens, herrgårdarnas och ekhagarnas landskap. De botaniskt fattigare västra delarna ersätts mot öster av mer artrika vegetationstyper under inflytande av den urkalksten som förekommer i områdena närmast Östersjön.

Utöturen

Tre heldagsexkursioner genomfördes där deltagarna delades in i fyra grupper ledda av ett antal guider. Den första turen gick till Utö i skärgården där vi fick möjlighet att studera den kalkpåverkade floran. Anders Erixon, Henry Gudmundson, Ulf Johansson och Gunnar Norén tjänstgjorde som guider. Efter båtresan från Årsta brygga samlades vi på Gruvbryggan på Utö. Här gavs tillfälle att studera flera kalkindikerande växtarter, t.ex. kruskalkmossa *Tortella tortuosa* s.lat.

Vandringen började med ett besök vid en anlagd våtmark där vi bl.a. såg en storigelknopp *Sparganium erectum* agg. Flera våtmarker har nyligen anlagts på

Utö som ett led i att förbättra miljösituationen i Östersjön. Våtmarker har ju en förmåga att binda närsalter och på så vis minska näringsbelastningen från land till hav. Vi fortsatte upp till en hållmark med inslag av kalk. I den artrika floran sågs bl.a. grusslok *Melica ciliata*, stenkrassing *Hornungia petraea* och grusbräcka *Saxifraga tridactylites*. I springorna växte små ormbunkar som murruta *Asplenium ruta-muraria* och hällebräken *Woodsia ilvensis*.

Vi fortsatte vandringen utmed en markerad stig fram till en fin badstrand kallad "Barnens bad". På en klippa utanför sandstranden kunde man studera blommande klibbglim *Silene viscosa* som säkert var en ny art för många. Utmed stranden såg vi också paddfot *Asperugo procumbens* och överblommade exemplar av vejde *Isatis tinctoria* med sina karakteristiska fröställningar. Vi passerade förbi några blommande exemplar av ryl *Chimaphila umbellata* som nog undgått upptäckt om inte guiderna visat på förekomsten. En liten avstickare in i skogen gjordes för att titta på några exemplar av röd skogslilja *Cephalanthera rubra* som dock var ganska små och delvis överblommade.

På vägen tillbaks till Gruvbryggan passade vi på att besöka de gamla gruvhålén. Utögruvorna är troligen Sveriges äldsta järnmalmgruvor, där brytning kan ha skett redan på

Botanikstudier på kalkhällar på Utö.
FOTO: BO EKNERT.

Promenad längs åkrarna,
Utö.

FOTO: STEFAN ROSENGREN.

T.h. Buskvicker vid Korp-
berget.

FOTO: BO EKNERT.

1100-talet. I varphögarna finns goda möjligheter att studera mer eller mindre ovanliga mineral.

Som kvällsaktivitet erbjöds några kortare extrautflykter. En gick till Rolf Wahlströms trädgård strax intill folkhögskolan. Här finns en imponerande mängd exotiska växtarter planterade. En lite längre kvällstur gick till naturreservatet Korpberget nordöst om Södertälje. Nedanför den sydvända bergsbranten finns en ädellövskog med artrik lundflora. Vi såg blommande buskvicker *Vicia dumetorum* som slingrade sig utmed ett uppsatt stängsel. Vi kunde studera exklusiva högväxta lundgräs som strävlösta *Bromopsis benekenii* och skugglösta *Bromopsis ramosa*. Efter en del letande hittade vi också månviol *Lunaria rediviva*, dock bara sterila exemplar. Man kan läsa mer om Viksberg och Korpberget i Rolf Wahlströms artiklar i *Daphne* nr 1:2022 och 2:2022.

Smultronklöver på havsstrandäng vid Tullgarn.
FOTO: BO EKNERT.

Tullgarnsturen

Tur nummer två inriktades på de artrika miljöerna i Tullgarnsområdet. Dagens huvudguider var Jan Andersson och Hans Rydberg. Vi gjorde en längre vandring i Tullgarnsnäsets naturreservat med lundvegetation och havsstrandängar. Inledningsvis demonstrerades stor bockrot *Pimpinella major* som kanske var en ny bekantskap för många men som är synnerligen talrik i Tullgarnsområdet.

Trädskiktet i lunden utgörs av ädla lövträd som skogsek *Quercus robur*, skogslind *Tilia cordata* och ask *Fraxinus excelsior*. Markfloran är mycket artrik med stora bestånd av tandrot *Cardamine bulbifera*, rödblära *Silene dioica*, svart trolldruva *Actaea spicata* och lundbräsma *Cardamine impatiens*. Vi fann även ovanligare arter som skogsknipprot *Epipactis helleborine*, stor häxört *Circaea lutetiana* samt både sydlundarv *Stellaria nemorum* subsp. *montana* och nordlundarv *S. nemorum* subsp. *nemorum*. I mer ljusöppna partier såg vi bl.a. glansnäva *Geranium lucidum*, ängsskära *Serratula tinctoria*, månlåsbräken *Botrychium lunaria* och nattviol *Platanthera bifolia*.

Vandringen gick vidare ut på de öppna strandängarna. Här fick vi sällskap i botanikstudierna av ett gäng nyfikna kor. Nötbetet är en förutsättning för att hålla de artrika strandängarna öppna så vi uttryckte vår uppskattning för deras naturvårdsarbete. Typiska havsstrandängsväxter som sågs

T.v. Månlåsbräken,
Tullgarn.

FOTO: STEFAN ROSENGREN.

T.h. Röd skogslilja,
Tullgarn.

FOTO: BO EKNERT.

var smultronklöver *Trifolium fragiferum* med sina uppblåsta foder, kustarun *Centaurium littorale* var. *littorale*, strandkrypa *Lysimachia maritima* och ormbunksväxten ormtunga *Ophioglossum vulgatum*. I blottor med hög saltkoncentration hittade vi salttåliga arter som glasört *Salicornia europaea* och saltmålla *Halimione pedunculata*. Både glasörten och saltmållan är kvarstående efter inplanteringsförsök som gjordes av Stockholms universitet, troligen på 1980-talet.

Nästa anhalt var Dyvikskärret, i karaktär mer av en alsumpskog än ett kärr. Mest anmärkningsvärt var den stora förekomsten av skärmstarr *Carex remota* som ställvis dominerade fältskiktet. Här fanns också springkorn *Impatiens noli-tangere* – som dock inte sågs blomma – och orkidéer, t.ex. skogsnycklar *Dactylorhiza maculata* subsp. *fuchsii*.

Ett ganska hastigt besök gjordes i parken vid Tullgarns slott. Vegetationen här bestod till stor del av införda arter som vitfryle *Luzula luzuloides* och parkgröe *Poa chaixii*. Vi fann också ett bestånd av den i dessa trakter ovanliga skogsskräppan *Rumex sanguineus*.

Dagen avslutades med ett besök i en örtrik granskog nära Sörsjön, vilket blev en höjdpunkt för många. Här fanns ett stort bestånd av röd skogslilja. Många plantor var avbetade – troligen av hjortar – men flera exemplar stod i full blomning och gav gott tillfälle för fotografering.

Långmaren besöktes under Nyköpingsturen.
FOTO: BO EKNERT.

Nyköpingsturen

Den avslutande exkursionsdagen ägnades åt lokaler i Nyköpingstrakten. Guider var här Ursula Zinko, Hans Rydberg, Jan Andersson och Eva Grusell. Vi inledde dagen med att besöka det vackra kulturlandskapet vid Långmaren nära Nynäs slott. Här sågs en provkarta på arter som är typiska för välhävdade gräsmarker: backnejlika *Dianthus deltoides*, brudbröd *Filipendula vulgaris*, jungfrulin *Polygala vulgaris*, solvända *Helianthemum nummularium*, gullklöver *Trifolium aureum*, kattfot *Antennaria dioica*, blåsuga *Ajuga pyramidalis*, darrgräs *Briza media* och knägräs *Danthonia decumbens*.

Som grädde på moset fick vi se välutbildade exemplar av trumgräshoppa *Psophus stridulus*, både hanar och honor. Hanarna känns igen på sina bjärt röda flygvingar som ses när de spelflyger. De avger då också ett trummande läte. Arten är på tillbakagång och rödlistad som starkt hotad (EN). Den lever i torra vegetationsfattiga naturbetesmarker och upphörd hävd och igenväxning anses vara det största hotet. Vi hade fått förhållningsorder från länsstyrelsen att undvika torrbackarna och följa diken med högre vegetation. Det visade sig emellertid att det även där fanns gott om gräshoppor.

Gunilla Björkhem från Hembygdsföreningen höll ett uppskattat föredrag om Långmaren och gårdens historia. Den siste brukaren, Ivar Karlsson, skötte markerna på samma sätt som hans far och farfar gjort, utan att använda konstgödsel och med oxar som dragdjur, fram till att brukandet upphörde 1967. Sedan området blev naturreservat har hävden upprätthållits av Sörmlands Naturbruk.

Trumgräshoppa.
FOTO: BO EKNERT.

T.h. En gammal och krokig
björk i betesmarkerna på
Tullgarnsnäs.
FOTO: STEFAN ROSENGREN.

Sjösakärret.
T.h. gräsull.
FOTO: BO EKNERT.

T.v. Stinksvamp.

T.h. Exkursion i Tullgarnsnäs.

FOTON: STEFAN ROSENGREN.

Efter fältlunch bar det av till Sjösakärret, Sörmlands finaste rikkärr. I skogsområdet på vägen till kärret studerades en del arter som indikerar att markerna tidigare varit öppnare, t.ex. slåtterfibbla *Hypochaeris maculata* och svinrot *Scorzonera humilis*. Väl ute i kärret möttes vi av typiska rikkärrsväxter som gräsull *Eriophorum latifolium* och starrarter som ängsstarr *Carex hostiana* och knagglestarr *Carex flava*. Kärret är rikt på orkidéer och kärrknipprot *Epipactis palustris* sågs i mängder. Trots att en del orkidéer var överblommade lyckades vi identifiera flera *Dactylorhiza*-arter, som ängsnycklar *D. incarnata*, sumpnycklar *D. majalis* subsp. *lapponica* och blodnycklar *D. incarnata* var. *cruenta*. Efter en del letande hittade vi också flera exemplar av gulyxne *Liparis loeselii* och knottblomster *Malaxis monophyllos*. Vi letade förgäves efter kärrvial *Lathyrus palustis* som sågs här veckan innan men som troligen blivit uppäten av betande djur.

Vi hann precis återvända till bussen innan ett häftigt åskväder bröt ut. Vi kunde därmed konstatera att vi haft enastående tur med vädret och i stort sett klarat oss från nederbörd under utomhusvistelserna.

Sammanfattningsvis ett lyckat arrangemang som genomfördes av Svenska Botaniska Föreningen i samarbete med Botaniska Sällskapet i Stockholm. Deltagarna verkade nöjda med att ha fått en bild av botaniskt värdefulla lokaler i landskapet Sörmland. Mycket arbete med planering och rekognosering låg bakom det hela. Botanikdagarna fyller också en social funktion och är ett tillfälle att knyta kontakter och utbyta erfarenheter med botaniskt intresserade från olika delar av landet. Så vi kanske ses igen i Västerbotten nästa år.

Strålkorsört –

en modern Uppsalaspecialitet
eller Hur korsörten återfick sina
strålblommor

Sebastian Sundberg Text och bild

Den här artikeln har sin upprinnelse i att jag, tillsammans med min fru Mia, i slutet av oktober 2023 åter sprang på ett större bestånd av strålkorsört *Senecio vulgaris* var. *hibernicus* i kanten av en byggarbetsplats vid Akademiska sjukhuset i Uppsala och kom på att den bär på en berättelse som är värd att förtälja.

Det första fyndet av strålkorsört i Uppsala stad är från 24 maj 2015 och avser sex plantor, rapporterat i Artportalen av Håkan Andersson. Fyndet gjordes vid Akademiska sjukhusets ingång 95/96 och i rapporten skriver Håkan: "Har funnits på lokalen i över 8 år ståendes mestadels i de stora blomurnorna vid cykelstället..." – därmed bör det första fyndet dateras till ca 2007. Mats Thulin samlade 1 oktober 2011 belägg av "*Senecio vulgaris* var. *radiatus*" på en nyligen anlagd parkeringsplats 4 km NO om Uppsala centrum (bör vara strax S om Jälla), vilket överensstämmer bra med strålkorsört (finns på evolutionsmuseet i Uppsala). I november 2023 fanns drygt 90 observationer inlagda i Artportalen, nästan årligen till och med 2023, från Ulleråker i söder till Nyby snötipp i norr (Figur 1). Flest fynd har gjorts på Akademiska sjukhusområdet, följt av Fyrisåns östra sida kring Hamnspången. Under slutet av oktober till mitten av november 2023 gjorde jag nyfynd av strålkorsört på många lokaler, de första väster om Dag Hammarskjölds väg respektive öster om Kungsgatan i stadskärnan, medan jag inte återfann den på de sydligaste och nordligaste lokalerna (Figur 1). Jag letade även i angränsande områden men där verkar den ännu saknas. Totalt räknade jag till minst 421 plantor på 46 platser. Kanske är plantorna vid Akademiska sjukhuset källan till alla andra fynd i Uppsala.

Det är ju en lite kul detalj att denna varietet, som uppstod kring Englands äldsta universitet (se nedan), nu är väletablerad kring Nordens äldsta universitet. I övrigt är taxonet endast känt från Skåne i Sverige, med fyra fynd i Artportalen från Malmö norra hamn åren 2016–2020. Enligt GBIF (2023) finns belagda fynd från sydvästra Skåne även åren 1926 och 2000. Strålkorsört har, utöver de brittiska öarna och Sverige, noterats

Figur 1. Observationer av strålkorsört i Uppsala till och med 16 november 2023 enligt Artportalen.

Vänster: Storleken på de blå prickarna korrelerar med antalet rapporterade exemplar (1–100; prickar för "noterad" får samma storlek som 1 planta).

Höger: Årtal för fynd: gul cirkel, 2015–2021; orange triangel: 2023; kryss, ej återfunnen 2023.

UNDERLAGSKARTA: OPENSTREETMAP.

i Danmark, Norge, Finland, Nederländerna och Belgien (GBIF, 2023).

Korgblommiga växter och deras blommor

Korgblommiga växter, familjen Asteraceae, utgör troligen den artrikaste familjen bland blomväxterna med omkring 32 000 arter i världen (Döring, 2022). De korgblommiga växterna utmärker sig genom att ha många enskilda små blommor samlade i en korg, omgiven av holkfjäll, samt genom att ofta ha frukter med pensel ("pappus") eller spröt som spridningsanpassningar.

En annan utmärkande egenskap är att korgblommiga växter ofta har två typer av blommor, dels blommor som sitter i mitten av korgen och bildar en disk, s.k. diskblommor, och dels tunglika blommor som sitter i blomkorgens kant och "strålar ut", s.k. strålblommor. Ett välkänt exempel är prästkrage *Leucanthemum vulgare* där diskblommorna är de små gula i mitten medan strålblommorna är de långa vita i kanten. I vissa släkten har korgarna enbart rörlika diskblommor, exempelvis kattfötter *Antennaria*, malörter *Artemisia* och tistlar *Cirsium*, medan andra släkten enbart har tunglika blommor, exempelvis sallater *Lactuca* och maskrosor *Taraxacum*. Hos vissa arter förekommer det både varianter som har och som saknar

strålblommor, där nickskära *Bidens cernua* (läs mer om denna på sid. 20), stånds *Jacobaea vulgaris* och korsört *Senecio vulgaris* är svenska exempel.

Egenskapen att producera strålblommor verkar vara ursprunglig hos korgblommiga växter, men den har ibland selekterats bort (Kim m.fl., 2008) – det kan räcka med en enda mutation samt modifierande anlag för att slå ut strålblommorna (Stefan Andersson, Lunds universitet, i mail). Strålblommornas funktion är att attrahera pollinatörer (Andersson, 2008) men dessa relativt stora blommor innebär också en kostnad för växten så att färre blomkorgar kan produceras (Cerca m.fl., 2019). Produktionen av strålblommor kan alltså innebära en evolutionär avvägning som beror på sammanhanget, exempelvis mängden pollinatörer, förekomst av herbivorer eller om blommorna kan producera frön genom självbefruktning. Disk- och strålblommor skiljer sig också ofta åt vad gäller blommornas kön (en- eller tvåkönade) och förekomst av pensel hos frukten (t.ex. McEvoy, 1984).

Strålkorsörtens uppkomst

Det första fyndet av strålkorsört gjordes i Oxford, England 1832 (Lowe & Abbott, 2003). Att fyndet gjordes just där är inte så konstigt då en av dess ”föräldrar”, stenkorsört *S. squalidus* (’Oxford ragwort’), tros ha spridit sig från just Oxfords botaniska trädgård. Stenkorsörten i sin tur tros ha uppkommit genom spontan korsning mellan två korsörter från Etna på Sicilien, *S. aethnensis* och *S. chrysanthemifolius*, vilka hade hållits i odling i Badminton sedan sent 1600-tal (Nevado m.fl., 2020). Därefter fördes den nyuppkomna stenkorsörten från Badminton till Oxford. Stenkorsörten noterades för första gången som förvildad i England 1794 (men Linné namngav den redan 1753 baserat på tillsänt material) och spreds från slutet av 1800- till mitten av 1900-talet snabbt över södra Storbritannien längs järnvägar och vägar. Fynd av stenkorsört har gjorts på ett 20-tal platser i södra Sverige, med majoriteten i Uppland (Artportalen, 2023).

Nästa steg i uppkomsten av strålkorsört var korsning mellan stenkorsört och vanlig korsört *S. vulgaris* var. *vulgaris* och bildandet av hybriden *S. × baxteri*. Därefter har hybriden återkorsats med vanlig korsört varefter strålkorsört har bildats genom s.k. introgression av stenkorsörtens genom (Figur 2). Detta sker inte helt enkelt, särskilt som vanlig korsört (och strålkorsört) har tetraploid kromosomuppsättning ($2n = 40$) medan stenkorsört är diploid ($2n = 20$) och hybriden triploid ($2n = 30$). Strålkorsörten har dock sannolikt uppstått oberoende vid flera tillfällen där stenkorsört och vanlig korsört växer tillsammans (på de brittiska öarna); (Lowe & Abbott,

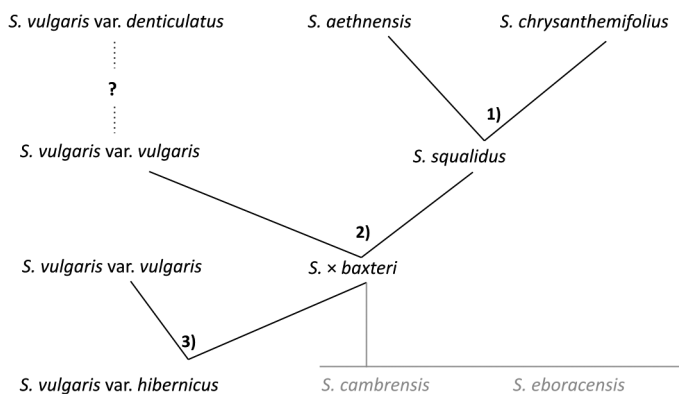
Figur 2. Diagram som för-
enklat visar hur strålkorsört
Senecio vulgaris var. *hibernicus*
har uppkommit genom:

1. Stenkorsört *S. squalidus*
[Oxford ragwort] har uppstått
genom hybridisering mellan
två italienska korsörter (som
saknar svenska namn),

2. Stenkorsört har korsat sig
med vanlig korsört *S. vulgaris*
var. *vulgaris* och gett upphov
till hybriden *S. × baxteri*
(stenkorsört x vanlig korsört).
Denna hybrid har i England
även gett upphov till två nya
arter.

3. Hybriden har återkorsats
med vanlig korsört och gett
upphov till strålkorsört *Senecio vulgaris* var. *hibernicus*
(‘hibernicus’ betyder irländsk,
detta då varieteten först
beskrevs av John T.B. Syme
[1875] baserat på material
insamlat i Cork, Irland).

Den globalt spridda vanlig
korsört har troligen utvecklats
efter senaste istiden som
en anpassning till mänskligt
störda miljöer från en annuellt
varietet med strålblommor,
möjligen strandkorsört
S. vulgaris var. *denticulatus*.

2000). Hybriden mellan stenkorsört och vanlig korsört har dessutom gett upphov till två nya stabiliserade arter, också med strålblommor, med olika antal kromosomer ($2n = 40$ resp. 60), rejält tandade småblad, större pollenkor och fyra pollenporer i stället för tre (Figur 2); (Lowe & Abbott, 2003). Dessa två arter har ganska begränsad utbredning och har ännu inte påträffats utanför England. Vanlig korsört är för övrigt en kosmopolit som har spritts över en stor del av världen.

Strålkorsörtens uppkomst och spridning är ett talande exempel på hur människans omdaning av miljön, inte minst skapandet av ruderatmarker, och flytt av växter mellan olika delar av världen kan trigga snabb evolution och uppkomst av nya, unika taxa (Abbott, 1992; Nevado m.fl., 2020).

Det kan vara värt att hålla ett extra öga efter dessa strålande korsörter och följa hur de eventuellt sprider sig, och förundras över att de verkar innehålla gener från fyra aktuella arter. Ett parallellt exempel på en liknande uppkomst av ett nytt taxon är risbräsm *Cardamine occulta*, med troligt ursprung i Ostasien (Sundberg & Tyler, 2017). Risbräsm innehåller genetiskt material från tre arter av bräsmor och har i Sverige spridit sig med jord från plantskolor.

Hur känner man igen den?

Strålkorsört skiljer sig från vanlig korsört främst genom att oftast ha 8 (men mellan 5 och 12) stycken 4–5 mm långa, gula strålblommor längs kanten av korgarna – utslagna blommor krävs för säker bestämning (Tabell 1; Figur 3). Dessutom skiljer sig bladformen genom att bladen i genomsnitt är djupare och mer smalt flikiga än hos vanlig korsört (även om det finns överlapp); (Lowe & Abbott, 2003), en karaktär som den kanske fått från stenkorsörten. Jag har i Uppsala även noterat att plantorna ofta är frodigare och att bladen verkar ha mer markant invikta bladkanter än intillväxande vanlig

Tabell 1. Några karaktärer som skiljer de i artikeln upptagna korsörterna åt (viktiga karaktärer i fet stil).

Karaktär	Strålkorsört	Vanlig korsört	Strandkorsört	Stenkorsört	Klibbkorsört
Strålblom-mor, antal [längd, mm]	(5–) 8 (–12) [4–5]	0 [0]	7–13 [2–3]	12–15 [8–10]	8–15 [4–7], snart inrullade
Korgar, form (max antal per planta)	Cylindriska, smala på korta skaft (tiotal)	Cylindriska, smala på korta skaft (tiotal)	Cylindriska, smala på korta skaft (fåtal)	Klocklika, breda med långa skaft (tiotal)	Koniska, långskaftade (tiotal)
Ytterholkfjäll, antal	10–12, svart spets	10–12, svart spets	10–12, svart spets	4–8, svart spets	3–4 , utspärrade, blek spets
Blomnings-tid	Hela säsongen	Hela säsongen	Mars–maj (–augusti) i England	Hela säsongen	Hela säsongen (mest juni–november)
Frukter, längd (mm)	2,0–2,5	2,0–2,5	2,5–3,5	2,0–2,5	3–4
Hårighet	Kal–något spindelvävs-hårig	Kal–något spindelvävs-hårig	Tätt spindel-vävshårig	Oftast kal	Tätt glandel-hårig
Bladflikar	Trubbiga, ofta djupt inskurna, utsvängda	Trubbiga, ofta grunt inskurna, utsvängda	Trubbiga, grunt inskurna	Vasstandade, snett fram-åtriktade	Trubbiga, grunt inskurna
Grenighet	Ofta kraftigt grenig	Grenig	Nästan ogrenig	Grenig	Ofta kraftigt grenig

korsört. Att strålkorsörten ofta är frodigare skulle bl.a. kunna bero på att den växer under längre tid än vanlig korsört innan den blommar och sätter frukt (Kadereit, 1984), medan de mer markant invikta bladkanterna kan vara en synvilla orsakad av att invikningen blir mer uppenbar hos smala bladflikar. Mellanformer ("hybrider") mellan vanlig korsört och strålkorsört har endast 1–2 mm långa strålblommor (Stace, 2019); (Figur 4). Dessa mellanformer verkar dock vara sällsynta, trots att vanlig korsört oftast finns på strålkorsörtens lokaler, och jag har sett dem på endast ett par lokaler i Uppsala.

Stenkorsört skiljer sig från strålkorsört genom att ofta ha fler (12–15) och längre (8–10 mm) strålblommor (Figur 5) men färre ytterholkfjäll, längre korgskaft, korgar som är klockformade i blom och max. 1,5 ggr så långa som breda samt genom att ofta ha blad med mer framåtriktade flikar och spetsiga tänder (Tabell 1). Blommornas märken har papiller hos stenkorsört medan papiller saknas hos strålkorsört (Lowe & Abbott, 2003).

Figur 3. Strålkorsört skiljer sig från vanlig korsört främst genom att ha 4–5 mm långa strålblommor, men ofta även mer djupt och smalt flikiga blad. Likt vanlig korsört blommar den under större delen av växtsäsongen från maj till långt in på senhösten, tills det blir ordentlig frost. Den växer likt vanlig korsört på ruderatmarker, i rabatter och (dåligt skötta) gräsmattor samt i vägkanter.

A: Akademiska sjukhuset ing. 41, 2023-11-03.

B: Kungsängsgränd 4, 2023-11-13.

FOTO: SEBASTIAN SUNDBERG.

Figur 4. Mellanform mellan strålkorsört och vanlig korsört med korta, endast 1–2 mm långa, strålblommor. Den har jag hittills noterat endast längs Kryddblandargatan i Uppsala, 2023-11-13.

FOTO: SEBASTIAN SUNDBERG.

Figur 5. Stenkorsört, vars gener troligen lett till att strålkorsörten har "återfått" sina strålblommor, skiljer sig från strålkorsört genom fler och längre strålblommor i breda korgar på långa korgskaft samt genom att ha färre ytterholkfjäll. Även bladen skiljer sig ofta genom att bladflikarna är mer framtåtriktade och spetsiga med vassare tänder.

FOTO: ENRICO BLASUTTO, CREATIVE COMMONS: ENBLA03 CC BY-SA 3.0 DEED.

Det finns ytterligare en varietet av korsört som också har strålblommor, strandkorsört *S. vulgaris* var. *denticulatus*. Den skiljer sig från strålkorsört genom att strålblommorna är kortare, endast 2–3 mm långa, samt att bladen är kraftigt spindelvävshåriga och inte smalt flikiga (Kadereit, 1984; Lowe & Abbott, 2003); (Tabell 1; Figur 6). Den är dessutom vinterannuell och blommar främst under vår och försommar, till skillnad från strålkorsört och vanlig korsört som kan blomma under hela växtsäsongen och ha fler än en generation under ett år. Strandkorsörten förekommer i dyn- och klippområden längs Västeuropas kust, och har föreslagits utgöra ursprunget till ruderatmarkernas vanliga korsört (Allen, 1967; Kadereit, 1984). Då strandkorsört förekommer i Danmark skulle den möjligen kunna finnas i Sverige. Det finns uppgifter om strandkorsört i Sverige (Allen, 1967; Kadereit, 1984) men det beror troligen på namnförväxling med knappstånds *Jacobaea vulgaris* subsp. *dunensis*.

Även klibbkorsört *S. viscosus* kan vara en förväxlingsrisk gentemot strålkorsörten. Den skiljer sig genom att vara klibbig och grågrön i alla delar till följd av täta glandelhår, samt genom att ofta vara mer stovuxen och ha breda, trubbiga

Figur 6. Strandkorsört är typiskt ogränsad, med få blomkorgar, grünt inskurna bladflikar och är tätt spindelvävshårig. Foto av belägg på evolutionsmuseet i Uppsala, insamlad på Klitterne (sanddynerna) vid Vendsyssel, Jylland, Danmark av JK Jeppesen 30 maj 1885. Denna varietet kan utgöra ursprunget till vanlig korsört.

bladflikar (Tabell 1). Klubbkorsörts blomkorgar är också större med ofta fler strålblommor, vilka snart blir inrullade, och med färre, långa, utspärrade ytterholfjäll som har en blek spets.

Tack

Till Stefan Andersson vid Lunds universitet som gav flera förbättringsförslag på manuset och till Mora Aronsson för grävarbete vad gäller strandkorsört.

Referenser

- Abbott, R.J. (1992) Plant invasions, interspecific hybridization and the evolution of new plant taxa. *Trends in Ecology & Evolution* 7(12): 401–405.
- Allen, D.E. (1967) The taxonomy and nomenclature of the radiate variants of *Senecio vulgaris* L. *Watsonia* 6: 280–282.
- Andersson, S. (2008) Pollinator and nonpollinator selection on ray morphology in *Leucanthemum vulgare* (oxeye daisy, Asteraceae). *American Journal of Botany* 95: 1072–1078.
- Artportalen (2023) *Rapportsystem för växter, djur och svampar*. <https://www.artportalen.se/> [besökt 2023-10-28].
- Cerca, J., Agudo, A.B., Castro, S., Afonso, A., Alvarez, I. & Torices, R. (2019) Fitness benefits and costs of floral advertising traits: insights from rayed and rayless phenotypes of *Anacyclus* (Asteraceae). *American Journal of Botany* 106: 231–243.
- Döring, M. (2022) Asteraceae Bercht. & J. Presl. English Wikipedia – Species pages. Wikimedia Foundation. Checklist dataset <https://doi.org/10.15468/c3kkgh> [besökt 2023-10-28].
- GBIF (Global Biodiversity Information Facility) (2023) *Senecio vulgaris* var. *hibernicus*. https://www.gbif.org/occurrence/search?taxon_key=7649336&occurrence_status=present [besökt 2023-11-12]
- Kadereit, J.W. (1984) Studies on the biology of *Senecio vulgaris* L. ssp. *denticulatus* (O. F. Muell.) P. D. Sell. *New Phytologist* 97: 681–689.
- Kim, M., Cui, M.-L., Cubas, P., Gillies, A., Lee, K., Chapman, M.A., Abbott, R.J. & Coen, E. (2008) Regulatory genes control a key morphological and ecological trait transferred between species. *Science* 322: 1116–1119.
- Lowe, A.J. & Abbott, R.J. (2000) Routes of origin of two recently evolved hybrid taxa: *Senecio vulgaris* var. *hibernicus* and York radiate groundsel (Asteraceae). *American Journal of Botany* 87: 1159–1167.
- Lowe, A.J. & Abbott, R.J. (2003) A new British species, *Senecio eboracensis* (Asteraceae), another hybrid derivative of *S. vulgaris* L. and *S. squalidus* L. *Watsonia* 24: 375–388.

- McEvoy, P.B. (1984) Dormancy and dispersal in dimorphic achenes of tansy ragwort, *Senecio jacobaea* L. (Compositae). *Oecologia* 61: 160–168.
- Nevado, B., Harris, S.A., Beaumont, M.A. & Hiscock, S.J. (2020) Rapid homoploid hybrid speciation in British gardens: The origin of Oxford ragwort (*Senecio squalidus*). *Molecular Ecology* 29: 4221–4233.
- Stace, C.A. (2019) *New flora of the British Isles*. 4 uppl. C&M Floristics.
- Sundberg, S. & Tyler, T. (2017) Risbräsma – nu i Norden. *Daphne* 28(2): 13–15.
- Syme, J.T.B. (1875) *Senecio vulgaris* L. var. *hibernica* mihi. *Botanical Exchange Club of the British Isles, Report by the Curators* (1872–74): 27–28.

Rättelse Daphne 34:1 2023, sid. 22–29

Inte bara trädgårdsrymlingar och ogräs:

UBF:s rudertextkursion hösten 2022 – Ingvar Sundh

Erik Ljungstrand, Göteborg, har påpekat att två av arterna som visas med foto i artikeln med all sannolikhet är felbestämda. Fotot i Figur 1 visar grönamarant *Amaranthus hybridus* subsp. *powellii* (ej svinamarant *A. retroflexus*), medan fotot i Figur 6 visar en ljusblommig form av blodormrot *Bistorta amplexicaulis* (ej stor ormrot *B. officinalis*). Blodormroten på växtplatsen vid lakvattendammen har rapporterats flera gånger i Artportalen, först av Håkan Andersson och Owe Rosengren i september 2015.

Erik påpekade även att blomfärgen med dragning åt violett (hos framförallt ståndarknapparna) hos kardvädden i Figur 7 indikerar att det inte är flikig kardvädd *Dipsacus laciniatus*, utan möjligen en hybrid mellan denna och (vanlig) kardvädd *D. fullonum*. Det är en intressant fråga som jag tycker är värd vidare utredning. *D. fullonum* har dock aldrig observerats i Fyrislund-området, så det verkar i så fall mindre troligt att det rör sig om primärhybrider.

Författaren tackar Erik Ljungstrand för påpekandena.

Upprop:

Håll utkik efter strålnickskära!

Strålnickskäran har främst rapporterats från Nordvästeuropa enligt GBIF (<https://www.gbif.org/>; besökt 2023-11-03). I Storbritannien verkar den vara frekvent endast i nordvästra England (<https://plantatlas2020.org/atlas/2cd4p9h.8cw>; besökt 2023-10-30).

Apropå ibland strålände korgblommiga växter (se artikel om strålkorsört på s. 11): I Sverige finns ytterligare en art som vanligen endast har diskblommor men som ibland har 8(–10), ganska korta men breda gula strålblommor, nämligen nickskära *Bidens cernua*. Strålnickskära *B. cernua* f. *radiata* har den taxonomiska rangen form i Dyntaxa, men på brittiska öarna och i Norge räknas den som en varietet, var. *radiata*, och har fått det norska namnet solnikkebrønsl. Strålnickskära är funnen på södra Sveriges fastland, från Skåne norrut till Östergötland, Värmland och Västmanland (Örebro län), enligt provinsfloror och foton i Artportalen. Däremot verkar den aldrig ha noterats i Mälardalen, inklusive Sörmland och Uppland, eller längs Norrlandskusten.

Håll utkik efter denna karismatiska form i *Daphnes* område och, om du hittar den, rapportera i Artportalen, gärna med foton!

Strålnickskära

Visst är den tjuvig? När hittas den i Uppland eller Sörmland? Panken, Väse i Värmland 2019-09-04.

FOTO: PÄR DAHLSTRÖM.

Värdefull skog vid nordöstra Vällen

Thorleif Joelson

Kring den långsträckta sjön Vällen 8 km SSO om Gimo finns värdefulla naturmiljöer. Norra delarna av sjön tillhör Östhammar och de södra delarna Uppsala kommun. Jag hörde för första gången talas om Vällenområdet på 1990-talet, lyssnande till ett föredrag av Pär Eriksson från Upplandsstiftelsen. Det som gjorde särskilt intryck på mig var när han visade ett foto av ett hygge med en hög trave med nästan enbart stockar av skogslind *Tilia cordata* intill en skogsväg. Han förklarade att man hade tagit ned en skog helt dominerad av lind för att kunna plantera gran.

Insektsforskaren Bengt Ehnström har i ett av Naturvårdsverkets åtgärdsprogram för skalbaggar på lind, pekat ut nordöstra delen av sjön Vällens strandområden som särskilt viktig: ”Vid nordöstra Vällen i nordöstra Uppsala län finns landets förmodligen bästa utvecklingsområden för att skapa större bestånd av grövre lind. Redan nu finns tiotusentals yngre lindar i dessa skogsbestånd vilket gör att vi här har landets och kanske möjligen Nordens största samlade potential för att skapa grova lindskogar.” (Ehnström, 2006). Jag kan

Ädellövträd, även ädla lövträd eller ädellöv, är lövträd vars träslag är särskilt ekonomiskt och ekologiskt värdefulla och har snäva krav på omgivningen för att frodas. Ädellövträden i Sverige är enligt lag de inhemska arterna skogsalm *Ulmus glabra*, ask *Fraxinus excelsior*, avenbok *Carpinus betulus*, bok *Fagus sylvatica*, skogsek *Quercus robur*, sötkörbär (fågelbär) *Prunus avium*, skogslind *Tilia cordata* och skogslönn *Acer platanoides*.

Lindföryngring i granplantering vid norra Vällen.

FOTO: CAJSA BJÖRKÉN.

Skogskorn *Hordelymus europaeus* bland fallna barkborre-infekterade granar i Mässmyrfallets naturreservat.

FOTO: THORLEIF JOELSON.

bekräfta att det traktvis finns väldigt mycket lindsly i skogarna men också enstaka stora lindar. I naturskyddsföreningens inventeringsgrupp har vi mätt upp 11 lindar vars omkrets är mellan 1,5 och 2,5 m i brösthöjd.

Man skulle kunna tro att ett så tydligt budskap som ovan om unika och specifika naturvärden snabbt skulle leda till konkreta åtgärder för att skydda skogen och gynna linden. Men det har gått ganska trögt, trots att Upplandsstiftelsen genom Pär Eriksson och andra lagt ned mycket tid och arbete för att åstadkomma detta. Arbetet har ändå lett till granuthuggningar, friställningar av ekar och naturgynnande skogbruksplaner (Eriksson, 1997; Upplandsstiftelsen, 2006). För närvarande har Upplandsstiftelsen medel från världsnaturfonden WWF för att tillsammans med markägaren Bergvik Skog Öst och förvaltaren Billerud ta fram och genomföra ett åtgärdsprogram. Detta sker inom projektet "Lövriska landskap i Uppsala län" åren 2022–2024. Projektet syftar till att öka andelen lövskog i områdena Vällen i Östhammars kommun och Länna i Uppsala kommun. Stiftelsen planerar för en fortsättning av projektet oavsett om man får ytterligare medel från WWF eller inte.

Terrängen i Vällenområdet byggs upp av relativt storblockig morän, ibland i form av åsryggar och kullar. Det förekommer svårforcerade partier i skogarna. Moränen är ursvallad på ytan men kalkhaltig i djupare skikt. I lägre liggande svackor finns kalken ganska nära ytan. Det ger förutsättningar för mer eller mindre kalkberoende kärlväxter som olika arter av ädellövträd, tandrot *Cardamine bulbifera*, skogsknipprot *Epipactis helleborine* samt bredbladiga lundgräs. Rikedomen av ädellöv och örter, men även mossor och lavar, i skogarna öster om sjön kan även tänkas bero på att sjön dämpar temperatursvängningar och att fukt från den driver in med västliga vindar.

Vällens nordöstra strandområde

I början av 1900-talet behövde Gimo bruk träkol och timmer från Vällenområdet (Grehn & Vällstrand, 2010). Därför drog man 1911 fram en smalspårig järnväg till sjön Vällens nordända. Skoghuggarbyn Fagervik grundades där och hade som mest cirka 70 invånare. På 1950-talet lades järnvägen ned och byn utrymdes. Det finns nästan ingenting kvar av orten annat än några husgrunder och rester av en hamn där det nu har iordningställts en grillplats med möjlighet att tälta intill. Ungefär 1 km söder om Vällens norra sjöända ligger en grotta som skapats av en samling stora flyttblock som lagt sig på varandra. Den kallas tjuvgrottan eftersom det enligt sägen bott rövare där. I området norr om tjuvgrottan och vid grottan förekommer flera arter som Skogsstyrelsen har angett som goda signalarter för skyddsvärd skog, bland annat grov fjädermossa *Neckera crispa* och platt fjädermossa *Neckera complanata*, stenporella *Porella cordaeana*, svart trolldruva *Actaea spicata*, tibast *Daphne mezereum*, vätteros *Lathraea squamaria* och tandrot. Ungefär en halv km söder om tjuvgrottan i strandområdet har fläckfingersvamp *Ramaria*

Lundfingersvamp *Ramaria kriegsteineri* vid nordöstra Vällens. Arten bildar mykorrhiza med framförallt lind, bok, avenbok och ek i luckig, äldre ädellövskog.

FOTO: CAJSA BJÖRKÉN.

Aspfjädermossa *Neckera pennata* vid nordöstra Vällen.
FOTO: THORLEIF JOELSON.

sanguinea (rödlistad som VU), lundfingersvamp *Ramaria kriegelsteineri* (NT), oxtungssvamp *Fistulina hepatica* och blekticka *Haploporus tuberculosus* (NT) noterats.

Från sjöns nordända och 5 km söderut på östra sidan till Kodödkärrets naturreservat finns utefter stranden en zon med lövskog som i genomsnitt är cirka 10 m bred. En hel del ädellövträd förekommer, varav en del äldre "tjockstammiga". På några ställen sträcker sig lövskogen betydligt längre in från stranden mot öster, exempelvis strax söder om tjuvgrottan, där skogen domineras av lönn och lind. Bland trädens och hasselbuskarnas påväxt har jag noterat aspfjädermossa *Neckera pennata* (VU), grynig filtlav *Peltigera collina* (NT), ekpricklav *Inoderma byssaceum* (VU) samt rikligt med lunglav *Lobaria pulmonaria* (NT). I fältskiktet växer skogssvingel *Dryomochloa sylvatica* (NT), vårärt *Lathyrus vernus*, myskmadra *Galium odoratum*, skogsknipprot samt svart trolldruva. På flyttblocken i skogen kan man finna trädporcell *Porella platyphylla* och fällmossa *Antitrichia curtipendula* samt på död ved stubbspretmossa *Herzogiella seligeri*.

Vid utloppet av det grävda diket från Måsjön och vid Rörmyran breder ädellövskogen med lind, lönn, ek och

alm ut sig åt öster. Många träd pryds av aspfjädermossa. Lavfloran på träden innehåller ovanliga arter som almdyna *Hypoxylon vogesiacum* (VU), brun lundlav *Bacidia polychroa* (VU), klosterlav *Biatoridium monasteriense* (VU) och lunglav. I fältskiktet är skogssvingel vanlig och här och där förekommer även det sällsynta gräset skogskorn *Hordelymus europaeus* (VU). En fördjupning i området, som jag bedömer vara en dödisgrop, var tidigare kantad av lunglav- och aspfjädermossatäckta askar. Dessa har dock drabbats av askskottsjukan och fallit. Därmed har med mera ljus in i gropan vegetationen blivit högväxt. I gropan växer rikligt med hässleklocka *Campanula latifolia*. Tidigare fanns även storgröe *Poa remota* (NT) och dvärghäxört *Circaea alpina*.

Fortsätter man söderut utefter stranden cirka 200 m når man ytterligare ett område med ädellöv. Här finns framförallt skogskorn spridd i små bestånd, men även strutbräken *Matteuccia struthiopteris* och skogssvingel. Av lavar har gulvit blekspik *Sclerophora pallida* (VU), rödbrun blekspik *Sclerophora coniophaea* (NT), almlav *Gyalecta ulmi* (VU), lunglav och brun lundlav noterats. Ovanligare svampar är almdyna (VU), stor sotdyna *Camarops polysperma* (NT), kandelabersvamp *Artomyces pyxidatus* (NT) och rutskin *Xylobolus frustulatus* (NT). Den fortsatta strandzonen söderut mot Kodödkärret är varierad med blöta marker omväxlande med dungar av ädellövträd på moränkullar och däremellan barrträd. Det är en för biologisk mångfald värdefull blandning av biotoper.

Aspfjädermossa är vanlig i området och jag har gjort en sökning i Artportalen för att få en uppfattning om vilka värdträd som är vanligast. Av 71 noteringar är 33 på ask, 24 på lönn, fem på alm, fyra på ek, tre på lind och två på asp. Asken finns framför allt i lite blötare områden som i naturreservatet Kodödkärret. Aspfjädermossan där kommer till stor del att försvinna på grund av askskottsjukan.

Kalkbarrskog och Mässmyrfallets naturreservat

Guckusko *Cypripedium calceolus* är inte vanlig i Vällenområdet, men i kalkbarrskogen vid Måsjön 2 km ONO om nordändan av Vällen finns en rik lokal. Antalet plantor har skattats till storleksordningen 5 000. Mässmyrfallets naturreservat ligger strax norr om kalkbarrskogen. Skogen i reservatet domineras av gran med inslag av ädellöv. Länsstyrelsen beskriver reservatet så här: "Granskogen i reservatet avbryts här och var av små örtrika svackor, glupar och sumpskogar. Här lever många ovanliga växter och djur som föredrar barr- och lövskogar med stabilt och fuktigt mikroklimat." Tyvärr har granbarkborren varit mycket aktiv vilket har fått Länsstyrelsen att varna för att över huvud taget besöka

Ett ax av skogskorn *Hordelymus europaeus*.

FOTO: PÅR ERIKSSON.

Guckusko i Vällenområdet.

FOTO: CAJSA BJÖRKÉN.

naturreservatet. Stigarna underhålls inte för närvarande. Några speciella lavar och svampar i reservatet är västlig njurlav *Nephroma laevigatum* (VU), rödbrun blekspik, gulpuddrad spiklav *Calicium adpersum*, korallblylav *Parmeliella triptophylla*, blomskägglav *Usnea florida*, granticka *Porodaedalea chrysoloma* (NT) och ullticka *Phellinidium ferrugineofuscum* (NT). Bland mossor har piskbaronmossa *Anomodon attenuatus*, aspfjädermossa, platt fjädermossa och trubbfjädermossa *Homalia trichomanoides* noterats. Vårärt, myskmadra, myskmåra *Galium triflorum* (NT), skogssvingel, skogskorn, knärot *Goodyera repens* (VU), skogsknipprot och vätteros är karakteristiska kärlväxter.

Jag besökte reservatet 2021 för att räkna skogskorn på flörväktarlokalen där. Jag hittade lokalen bland barkborreangripna och omkullblåsta träd. Den har tidigare varit väl starkt skuggad för att skogskornet ska trivas, men nu var den nästan alltför solbelyst istället.

Skydd och biologisk mångfald

Den ekologiskt värdefulla skogen vid nordöstra stranden av Vällen ägs till stor del av skogsbolag och klassificeras som produktionsskog. Hittills har Billerud frivilligt avsatt en del av skogen för fri utveckling och friluftsliv. För god utveckling av den lövskog med stora inslag av lind som det finns potential för, skulle dock behövas ett starkare skydd och att ett större område reserverades för naturvård. Detta behövs för att bevara och på sikt gynna utvecklingen av områdets stora biologiska mångfald.

Tack

Ett särskilt tack till Pär Eriksson och Cajsa Björkén på Upplandsstiftelsen som har lämnat synpunkter på manuskriptet och bidragit med bilder.

Litteratur

- Ehnström, B. (2006) Åtgärdsprogram för skalbaggar på skogslind. *Naturvårdsverkets rapport 5552*. ISBN 91-620-5552-6 (naturvardsverket.se).
- Eriksson, P. (1997) Ekologisk landskapsplanering i Vällenområdet. *Upplandsstiftelsen: Rapport 1997/5*. https://www.upplandsstiftelsen.se/UserFiles/Arkiv_publicationer/Naturvard/ELP_projekt/ELP_Vallen_Rapport_51997_liten.pdf
- Grehn, H. & Vällstrand, Y. (2010) Från Risinge till Fagervik – en resa genom historien. *Gimo Hembygdsförening*. <https://gimobruk.nu/Ber%C3%A4ttarkv%C3%A4llar/2010/Harry%20o%20Yngve.html>
- Upplandsstiftelsen (2006) Inventering av lövskogar vid sjön Vällen. *Rapport 2006/3*. https://www.upplandsstiftelsen.se/UserFiles/Archive/510/2006_3LovskogVallen.pdf

Glup i Mässmyrfallets naturreservat. En glup är en tidvis vattenfylld sänka med underjordiska till- och utlopp.

FOTO: PÅR ERIKSSON.

Verksamhetsåret 2023

Några kommande aktiviteter 2024

**Årsmöte med
föredrag**
14 februari

Floraväktarmöte
i mars

Lavexkursion
10 mars

**Exkursion till
Runmarö med
BSIS** 8 juni

Föredrag 25 januari (samarrangemang med Biotopia)

*Håkan Rydin och
Håkan Hytteborn:*
Långtidsförändringar i
vegetationen på Florarna,
i Vårdsätra naturpark och
på Kungsängen

Välbesökt kvällsaktivitet
(32 åhörare) på Biotopia
i Uppsala, där vi fick lära
oss mer om vegetationens
långtidsförändringar
på några välbekanta
Upplandslokaler.

Exkursion 5 februari: Mistelvandring i Uppsalas östra delar

Sex deltagare trotsade
vinterväder och begav
sig på misteljakt, under
ledning av Sebastian
Sundberg. Upptäckt
av många små, unga
plantor indikerade god
nyetablering av arten på
flera kända växtplatser.

Föredrag i samband med årsmöte 8 mars (samarrangemang med Biotopia)

Patrik Engström: Floran i
fynbos (buskvegetation) i
Sydafrika

Patriks fina foton gav oss
en provkarta över växter

i fynbos, ett av världens
artrikaste biom med många
endemer.

Föredrag 22 mars (samarrangemang med Biotopia)

Maria Forslund,
Länsstyrelsen Uppsala län:
Åtgärdsprogram för hotade
arter.

Maria gav en översikt över
Länsstyrelsens arbete med
hotade kärlväxter i Uppsala
län. Åtta åhörare deltog på
plats, ca 40 personer följde
på webben.

Idéträff 29 mars (samarrangemang med Växtgeografiska Sällskapet)

Samlade fem deltagare,
men resulterade trots
måttlig uppslutning i
många bra förslag till UBF:s
kommande sommar- och
vinterprogram.

Floraväktarmöte 21 april

Årets uppstartsmöte för
floraväktariatet hölls på SLU
i Ultuna. Sammanfattning
av det gångna året och
på gång inför 2023. Tio
deltagare, varav tyvärr
hälften blev magsjuka av
den förtärd catering-
maten.

Bioblitz Linné 13 maj

Syftet var att notera så många arter som möjligt i friluftsområdet Fjällnora under 24 timmar 13–14 maj. Totalt rapporterades 269 fynd av kärlväxter. Thorleif Joelson ledde en botanisk vandring som samlade sju deltagare.

**Exkursion 31 maj:
Floran i Fullerö backar
(deltagare i SBF:s
botanikkurs särskilt
inbjudna)**

Samlade 10 deltagare och leddes av Ingvar Sundh. I den vackra vårvällen kunde vi på plats bl.a. lära oss skilja jungfrulin från toppjungfrulin samt småfingerört från vårfingerört.

**Inventeringar i
Västmanlandsrutan**

Gick av stapeln 2 juli och 13 augusti. Den senare dagen besöktes ruderatmark, betesmark och en sjö, med bl.a. vattenblink, säfferot och skär kattost som höjdpunkter.

**Exkursion 11 juni:
Hållnäs botaniska
heldag**

Anders T Hasselrot guidade 10 deltagare i försommargrönskan på Hållnäs-halvön där bl.a. kulturresevatet Lingnåre besöktes, ett gammalt odlingslandskap vars hävd har anor från vikingatiden.

Engsödagen 17 juni

Samlade 40 deltagare inklusive forskare och doktorander från SLU och University of Indiana. Anders T Hasselrot ledde exkursionerna, där frågor om hur områdets stora biologiska mångfald kan gynnas diskuterades.

**Exkursion 10 juli:
Risön och Florarna**

Dagen leddes av Sebastian Sundberg och började med floraväkteri vid Risön, där en ensam planta fältgentiana noterades. Med kännaren av Florarna Jörgen Sjöström som guide besöktes därefter Risötrasket ute i myrkomplexet.

**Åkerogräsexkursion
17 juli (ingick i SBF:s
åkerogräsprojekt)**

Fyra deltagare slöt upp för inventering av åkerogräs på några ekologiskt och konventionellt skötta åkrar i Norrskedika. Ett fint fynd var nattglim.

**Stadsskogens dag
27 augusti, Botans dag
3 september**

Vid båda dessa arrangemang hade UBF ett bord och höll ett mycket populärt blomquiz, där vinnaren fick en förenings-t-shirt. Nya medlemmar värvades och man kunde även köpa t-shirten.

**Exkursion 10 september:
Strandväxter vid
nedre Dalälven**

Ställdes in på grund av för högt vattenstånd!!

**Exkursion Södra
Kvarnön 17 september
(samarangemang med
Uppsala Svampklubb)**

Svampexkursion i Norduppland med Tommy Löfgren som guide, lockade 14 deltagare. Den regniga sommaren gav förutsättningar för en rikedom ovanliga svampar på Södra Kvarnön samt i kalkrik tallskog i Marma.

**Exkursion
Brämsand 7 oktober
(samarangemang med
Uppsala Svampklubb)**

Tjugotvå intresserade tog sig till Rullsands camping nära Skutskär. Många sällsyntheter påträffades vid Brämsand och på en slätteräng på Billudden, bl.a. lilaköttig taggsvamp och brun fingersvamp.

**Exkursion Edskärret
15 oktober
(samarangemang med
Mossornas Vänner)**

Sju deltagare under ledning av Tomas Hallingbäck och Karin Wiklund studerade mossfloran i det kalkpåverkade Edskärret NV om Östhammar.

Verksamhetsåret 2023

Några kommande aktiviteter 2024

Floraväktarmöte

13 mars

Årsmöte

21 mars

Vårkollen

1 maj

Exkursion till Skålhamra

kvighage 24 maj

Föredrag 1 februari

Året startades med ett föredrag av Regina Lindborg, professor på Naturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet, där hon berättade om jordbrukslandskapets biologiska mångfald i tid och rum.

Sällskapsträff 11 februari

En trevlig eftermiddag med fika, samtal och planer inför året. Vi träffades på Stockholms universitet, umgicks och workshopade fram flera bra förslag på vad föreningen skulle hitta på under det kommande året.

Exkursion 18 februari: Vinterträd, knoppar och habitus

Favorit i repris, i repris! Landskapsarkitekterna Amanda Vestberg och Karolin Hård ledde en exkursion i Tantolunden med omgivningar. 13 nöjda deltagare fick också se nyplanterade parkträd längs gatorna.

Föredrag 10 mars: Erik Ljungstrand om sin lista med förväntade växter

Nya växter att vänta i Sverige? Erik berättade inför 31 personer om hur han (och andra) sökt och funnit ett antal nya växter i Sverige, och gav exempel på arter som ännu kan växa oupptäckta här. Han distribuerade också sin söklista på ca 200 arter varav ca 70 säkert observerats i Sverige.

Floraväktarkväll 16 mars

Vårens uppstartsmöte för floraväxteriet 2023 då säsongen planerades. Jan Andersson ledde mötet med 25 deltagare.

Studiecirkel april-maj: Måns Persson, mossor för nybörjare

Vi var sammanlagt 12 personer som vid tre olika tillfällen besökte Judarskogen, Nyckelviken och Gullringskärret. Vi lärde oss massor av mossor och om deras ofta märkliga biologi.

Exkursion 6 maj: Henry Gudmundson och Anders Erixon, vandring på Gålö

14 personer besökte södra Gålö och beundrade de stora ryllokalerna, ramslök och mängder av vårblommor.

Floraväktarhelg 13–14 maj

Flera grupper exkurerade på olika platser. Bland annat floraväktades tusentals blommande backsippor i Vallentuna och Täby. På Utö räknades det ryl (som hade ökat på båda de besökta lokalerna!) och flera nya knärotslokaler hittades. I Norrtälje kommun floraväktades ryl och knärot som återfanns på flera lokaler – dock inte på alla.

Biologiska mångfaldens dag 22 maj: Bokbord och exkursion Björkhagen

Vi hade ett välbesökt bok- och blombord tillsammans med en handfull andra föreningar. En kortare exkursion med 10 deltagare hittade bland annat trolldruva.

Exkursion 27 maj: Henry Gudmundson och Anders Erixon, Sandemar

Tillsammans med 27 deltagare fick vi se alla Taube-växter: gullviva, mandelblom, kattfot

och blå viol. Majviva, rosettjungfrulin och mängder av Adam och Eva stod i blom. Vi fick även se några rara maskrosor, råttsvans, desmeknopp och mycket mer.

Floraväktarexkursion 17 juni: Guckusko i Norrtälje

Jan Andersson ledde en floraväktarexkursion med 10 deltagare i norra Norrtälje kommun för att inventera ett antal lokaler för guckusko, vissa av dem mycket stora sådana. Norra Uppland har kalkrika jordar där guckusko har förhållandevis stor spridning.

De vilda blommornas dag 18 juni

Henry Gudmundson höll en botanisk vandring öppen för allmänheten i Björkhagen. Trots regn var deltagarna mycket nöjda med Henrys kunskap och anekdoter om alla växter de såg.

Exkursion 9 augusti: Kristoffer Hahn guidar i Gamla Stan

24 personer fick en fin presentation av växterna på gator och kajer. Vi besökte oväntade innergårdar och täppor som annars är svåra att hitta.

Floraväktarexkursion 13 augusti

Exkursionen som Jan Andersson ledde riktade sig till både floraväktare och övriga som ville prova på. Målet var att närmare stifta bekantskap med ett antal floraväktararter som fältgentiana, finnögontröst, rödsäv och plattsäv. Dessutom registrerades allt botaniskt som kom i vår väg. Vi besökte ett antal lokaler i Norrtälje kommun. 12 deltagare.

Åkerogräsinventering 20 augusti

Det treåriga projektet Åkerogräs hade under 2023 sitt sista år. Projektet var ett samarbete mellan Svenska Botaniska Föreningen och SLU Artdatabanken. Vi inventerade tre åkerkanter på olika ställen i Norrtälje kommun. Jan Andersson ledde exkursionen som hade 6 deltagare.

Exkursion 26 augusti: Vandring i Nackareservatet

Henry Gudmundson ledde en vandring med 6 deltagare från Björkhagen till Hellasgården.

Styrelse från 2023

Ordförande Bo Eknert
bo.eknert@gmail.com
073-766 93 08

Sekreterare Yolanda Karlsson
yolandakarlsson@gmail.com
072-026 59 41

Kassör Jan Y. Andersson
jan.andersson.bio@gmail.com
070-674 68 39

Chefredaktör Mira Rawet
mira@rawet.se
070-875 74 79

Ledamöter

Matilda Arnell
matilda.arnell@su.se
Anders Erixon
anderserix@gmail.com
0730-25 09 55
Henrik Wegnelius
henrik.lokalier@gmail.com
Sara Lundkvist
saralundkvist85@hotmail.com
Birgitta Sang
sang.birgitta@gmail.com
073-892 48 63

Kontaktuppgifter till floraväktarsamordnare

AB-län Jan Y. Andersson
jan.andersson.bio@gmail.com
070-674 68 39

C-län Mora Aronsson
mora.aronsson@gmail.com
070-668 26 82
Ingvar Sundh
ingvar.sundh@telia.com
070-383 30 63

Styrelse från 2023

Ordförande Sebastian Sundberg
sebastian.sundberg@slu.se
070-231 77 85

Vice ordförande Anders Jacobson
anders.jacobson@slu.se
070-432 29 87

Sekreterare Michelle Nordkvist
michelle.nordkvist@slu.se

Kassör Jake Bull
jakedbull@hotmail.com

Ledamöter

Anders T Hasselrot
anders.t.hasselrot@gmail.com
073-028 30 99
Thorleif Joelson
thorleif.joelson@gmail.com
070-734 46 20
Anna Nordberg
anna.nordberg@slu.se
076-140 31 97
Ingvar Sundh
ingvar.sundh@telia.com
070-383 30 63
Linus Söderquist
linus.soderquist@hotmail.com
073-713 54 86
Giulia Zacchello
giulia.zacchello@slu.se

D-län Bo Karlsson
bovil@telia.com
0150-391 97

Eva Grusell
eva.grusell@icloud.com
070-544 45 31

Daphne

Utkommer med minst två nummer per år och ges ut av Botaniska Sällskapet i Stockholm i samarbete med Upplands Botaniska Förening.

REDAKTION

Chefedaktör Mira Rawet
mira@rawet.se
070-875 74 79

Medredaktör Ingvar Sundh
ingvar.sundh@telia.com
070-383 30 63

Teknisk redaktör Lena Eliasson
lena@grafiskaspranget.se
070-651 25 27

Fackgranskare Mora Aronsson

PRENUMERATIONER

Daphne ingår i årsavgiften till resp. förening. Separata prenumerationer kostar 200 kr (2023) och administreras av Botaniska Sällskapet.

BOTANISKA SÄLLSKAPET I STOCKHOLM

c/o Henry Gudmundson
Önskegången 71, 135 54 Tyresö
E-post: bo.eknert@gmail.com
Hemsida: botaniskasallskapet.se
Plusgiro: 196094-7
Medlemsavgift: 2024 200 kr

UPPLANDS BOTANISKA FÖRENING

c/o SLU Artdatabanken
Box 7007, 750 07 Uppsala
E-post:
upplands.botaniska.forening@gmail.com
Hemsida:
upplandsbotaniskaforeningsblogg.se
Plusgiro: 327956-9, Swish 1234732467
Medlemsavgift: 2024 200 kr

Adressändringar meddelas resp. förening via post eller e-post.

Vill du ha löpande information via e-post? Meddela då din e-postadress till resp. förening.

Årgång 34 nr. 2 2023

ISSN 1101-5527
Wikströms Tryckeri AB, Uppsala

Instruktion till författare

Manus skickas via mail till
mira@rawet.se

Daphne söker alltid nya författare och idéer till artiklar! Alla medlemmar är välkomna att bidra. En artikel i *Daphne* kan handla om ett fynd, en exkursion, ett intresse, tips till andra botaniker m.m., och förslag välkomnas alltid även om du själv kanske inte vill eller kan skriva.

Börja alltid manuskriptet med titeln på artikeln följt av namn på författaren/författarna. Artiklar som är längre än 3000 tecken inkl. mellanslag bör delas upp i stycken med under-rubriker. Vetenskapligt namn ska anges för varje art första gången den nämns i den löpan-de texten, men om texten kan upplevas svåräst på grund av många artnamn kan de vetenskap-liga namnen istället samlas i en separat lista. I slutet av artikeln ska eventuell citerad litte-ratur samlas under rubriken "Litteratur". Gör eventuella tabeller eller uppställningar med hjälp av ordbehandlarens tabellfunktion. Vi ser gärna att du bifogar bilder eller illustrationer. Saknar du passande bildmaterial, ta kontakt med redaktionen i god tid så kan vi hjälpa till med det.

Manuskript ska vara skrivna i ordbehandlings-program om möjligt. Kontakta redaktionen om du inte kan leverera materialet i digital form. Manuskript kan vara korta eller långa. Planerar du ett manuskript på mer än tio sidor – ta kontakt med redaktionen i god tid! Författare ska tillåta att *Daphne* läggs ut på BSIS:s och UBF:s hemsidor. Har du några frågor är du välkommen att höra av dig till redaktionen.

Höstfest i Bergianska trädgården 3 september: Bokbord och exkursion

Ett välbesökt bokbord. Henry och Anders ledde en kort exkursion med 10 deltagare.

Bioblitz 9 september: Blommor och svampar i Tyresta nationalpark

Tillsammans med en rad föreningar hade vi bokbord och en vandring med Henry och Anders. Vi hittade på bara ett par timmar 75 kärlväxter och 50 svampar i ett litet område. Åtta deltagare hittade bland annat en helt ny knärotslokal.

Exkursion 16 september: Ruderatväxter Centralen – Riddarholmen

Henry, Anders och 12 personer till spanade längs plattformarna och gick sen mot Strömsborg och Riddarholmen. Många fina fynd såsom knytling, blomvass och etternässla. Fina svampar växte på Sandsborg.

Naturvårdsdag 1 oktober: Røjning i Rimbo

Under ledning av Jan Andersson var vi fyra personer som rensade i hagen vid lokalen ”Bygget” i Norrtälje kommun, väster om Skedviken, för att de sena fältgentianorna ska trivas. Fin dag med ängssvampar och flyttande tranor, sångsvan och havsörn.

Mossornas dag 15 oktober: Bok-/mossbord och exkursioner i Tyresta

Ett hundratal personer besökte vårt bord. Många barn kom fram som var nyfikna på att lупpa. Tre exkursioner genomfördes också, ledda av Måns Persson, Klas Magnusson och Henry Gudmundson, med cirka 10 deltagare per tur.

Exkursion 28 oktober: Vitmossor med Michael Löfroth

Cirka 25 deltagare vandrade i Långviksträsk naturreservat på Ingarö. Mängder av vitmoss-kunskap och många andra växter. Exkursionen följdes upp med mikroskoperingskväll på Stockholms universitet.

Floraväktarkväll 29 november

Höstens floraväktarmöte som sammanfattade säsongens arbete i Stockholms län. Vi visade bilder från sommarens inventeringar och diskuterade resultatet. Jan Andersson ledde mötet som hade ca 20 deltagare.

Sällskapsträff 7 december

Vi startade med fika och mingel och samlades sedan till ett lättsamt art-quiz kombinerad med bildvisning, som leddes av Patrik Engström. Ca 20 deltagare.